

УДК 34.01: 63.3: 001.8

Любчик А.М.¹

¹ к.ю.н., старший дослідник, учений секретар

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: НОВІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИКИ

Сталий розвиток став важливим аспектом глобальної політики, що охоплює економічні, соціальні та екологічні виміри. Наукові дослідження відіграють ключову роль у досягненні цілей сталого розвитку, оскільки вони забезпечують нові знання та технології, необхідні для вирішення сучасних викликів. У цьому контексті правові механізми, які регулюють наукову діяльність, стають критично важливими для забезпечення ефективності та стійкості досліджень. В Україні, як і в багатьох інших країнах, необхідно створити ефективні правові механізми, що підтримують сталий розвиток наукових досліджень.

Сталий розвиток визначається як розвиток, який задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Правові механізми виступають основою для формування стабільного середовища, яке стимулює інновації та забезпечує належний рівень підтримки наукових досліджень. Вони включають в себе законодавство, нормативні акти, фінансові інструменти та механізми моніторингу, які регулюють діяльність наукових установ, університетів та дослідницьких організацій. Одним із основних документів, що визначає стратегічні напрямки сталого розвитку, є Порядок денний ООН на період до 2030 року [1], що включає 17 цілей сталого розвитку (ЦСР). Ці цілі слугують орієнтиром для країн у формуванні національних стратегій, у тому числі в сфері науки.

На рівні державного регулювання важливими є Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність", який є важливим у створенні правового поля для підтримки досліджень, що відповідають принципам сталого розвитку. Закон передбачає фінансування наукових проєктів, які мають соціальну значущість та екологічну спрямованість [2].

Практична реалізація правових механізмів підтримки сталого розвитку вимагає активної участі всіх зацікавлених сторін. Важливою є роль університетів та наукових установ, які повинні адаптувати свої навчальні програми та дослідницькі проєкти до вимог сталого розвитку. Наприклад, інтеграція принципів сталого розвитку в навчальні курси може підготувати нове покоління науковців, здатних мислити системно та враховувати екологічні та соціальні аспекти у своїй діяльності.

Серед нових підходів до правового регулювання сталого розвитку наукових досліджень можна виділити: Інтеграція принципів сталого розвитку в законодавство: Включення екологічних, соціальних та економічних аспектів сталого розвитку в основні закони і нормативні акти, що регулюють наукову діяльність; Гнучкість регуляторних рамок (створення адаптивних механізмів, які дозволяють швидко реагувати на зміни у науково-технічному прогресі та потребах суспільства); Співпраця між секторами (розвиток партнерств між державними органами, науковими установами та приватним сектором для забезпечення комплексного підходу до вирішення соціально-економічних і екологічних проблем).

Україна є учасником численних міжнародних угод та програм, що сприяють сталому розвитку науки. Зокрема, це включає угоди в рамках ООН, ЄС та інших міжнародних організацій, які встановлюють стандарти для екологічної безпеки та соціальної відповідальності у наукових дослідженнях.

Європейський Союз (ЄС) активно підтримує сталий розвиток через різні програми та ініціативи: Програма Horizon Europe: Європейський Союз реалізує цю програму для фінансування досліджень, що сприяють сталому розвитку. Вона передбачає інтеграцію екологічних цілей у всі етапи дослідницького процесу [3]; Європейський зелений курс: стратегія, спрямована на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року [4].

Попри позитивні зміни, існують певні виклики у впровадженні правових механізмів: невідповідність між законодавством та реальними потребами науки (часто існуючі норми не відповідають динаміці розвитку науки і техніки); недостатня координація між державними органами (відсутність чіткої комунікації може призвести до дублювання зусиль або конфліктів у регуляторній політиці).

Отже, виходячи з вище викладеного, для подолання таких викликів рекомендується для України:

- Провести аналіз існуючих законодавчих актів з метою їх оновлення та адаптації до сучасних умов. Зокрема, наприклад: Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність": потребує оновлення для врахування новітніх тенденцій у науці та технологіях, зокрема в контексті цифровізації; Закони про охорону навколишнього середовища: необхідно інтегрувати принципи сталого розвитку та екологічної безпеки в наукові дослідження; законодавство про інтелектуальну власність: слід адаптувати до сучасних реалій, зокрема в умовах глобалізації та інноваційних технологій.

- Сприяти створенню міжвідомчих робочих груп для координації дій у сфері підтримки сталого розвитку наукових досліджень, що дозволить забезпечити інтеграцію зусиль різних державних органів, обмін досвідом та

ресурсами, а також розробку спільних ініціатив для ефективного впровадження принципів сталого розвитку в науковій сфері.

- Розвивати освітні програми для підвищення обізнаності про важливість сталого розвитку серед науковців та регуляторів, включаючи тренінги, семінари та курси, що акцентують увагу на екологічних, соціальних та економічних аспектах сталого розвитку.

- Залучення громадськості до процесу прийняття рішень. Це може здійснюватися через громадські слухання, опитування, консультації та участь у робочих групах. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості, довіри до влади та врахуванню думки громадян, що в свою чергу покращує якість прийнятих рішень.

- Створення платформ для обміну інформацією між науковими установами, бізнесом і державними органами передбачає розробку інтегрованих цифрових рішень, які забезпечують доступ до наукових досліджень, інновацій та державних програм. Такі платформи сприяють співпраці, обміну знаннями та ресурсами, що допомагає прискорити впровадження нових технологій у бізнес і формування ефективних політик. Вони також можуть включати функції для спільних проєктів, обговорень та моніторингу результатів, що підвищує ефективність взаємодії між усіма сторонами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorennya-nashoho-svitu-poryadok-dennyu-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku>

2. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

3. Угода між Україною, з однієї сторони, і Європейським Союзом та Європейським співтовариством з атомної енергії, з іншої сторони, про участь України у Рамковій програмі з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» та Програмі з досліджень та навчання Європейського співтовариства з атомної енергії (2021-2025), комплементарній до Рамкової програми з досліджень та інновацій «Горизонт Європа». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-21#Text

4. Communication From The Commission. The European Green Deal. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640>